

Dit profiel dient gelezen, geïnterpreteerd en gebruikt te worden in combinatie met de leeswijzer, waarin de noodzakelijke uitleg van de verschillende paragrafen vermeld is.

Noordse woelmuis (*Microtus oeconomus arenicola*) H1340

1. Status:

Prioritair op Bijlage II Habitatrictlijn (inwerkingtreding 1994)

2. Kenschets

Beschrijving: De Noordse woelmuis is een vrij forse woelmuis met een bruine tot zwarte vacht en een relatief lange staart. De achterpoten zijn fors en donker, vaak met contrasterende witte nagels. De soort is kenmerkend voor vochtige tot uitgesproken natte vegetaties in laagveen en kleigebieden.

Relatief belang binnen Europa: zeer groot

Het hoofdverspreidingsgebied van de Noordse woelmuis strekt zich uit van Noord-Scandinavië via Siberië en Alaska tot in Canada. Daarbuiten en gescheiden daarvan zijn er populaties in Midden-Noorwegen en Zweden, langs de Oostzeekust van Finland, in Oostenrijk, Slowakije, Hongarije en Nederland. Deze populaties zijn overblijfsels (relicten) van een veel groter verspreidingsgebied van de Noordse woelmuis in de laatste ijstijd. Enkele van deze relictpopulaties zijn als aparte ondersoort beschreven. In Nederland betreft het *Microtus oeconomus arenicola* en deze ondersoort is het enige zoogdier dat alleen maar in Nederland voorkomt. Nederland heeft daardoor een grote verantwoordelijkheid voor een adequate bescherming.

3. Ecologische vereisten

Leefgebied: In ons land komen vijf van elkaar geïsoleerde populaties van de Noordse woelmuis voor: in Friesland, op Texel, in Noord-Holland Midden (ten noorden van het IJ), het veenweidegebied Holland-Utrecht en in het Deltagebied. Deze vijf regio's verschillen in landschappelijke kenmerken, waterhuishouding, bodem en het voorkomen van andere woelmuizen. Daarom kunnen de nodige beschermingsmaatregelen verschillen per regio. De Noordse woelmuis wordt bedreigd door concurrentie met andere woelmuissorten. Die beperkt de niche van de Noordse woelmuis, het habitat waarin hij zich kan handhaven. Het gaat daarbij vooral om de Veldmuis (*Microtus arvalis*) en de Aardmuis (*Microtus agrestis*). De Veldmuis beperkt zich tot droge grasvegetaties, de Aardmuis tot iets verdrogende riet- en ruigtevegetaties. Als deze beide soorten aanwezig zijn, beperkt de Noordse woelmuis zich tot de echt natte en incidenteel overstromde riet- en ruigtevegetaties en graslanden. De aanwezigheid van een van beide soorten heeft ook een zeker negatief effect op de mate van voorkomen van de Noordse woelmuis.

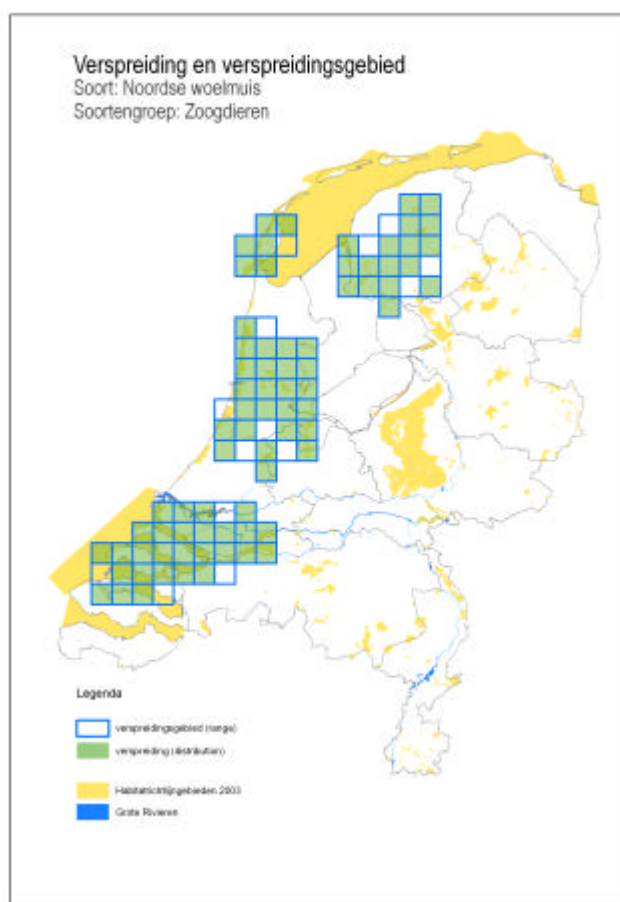
Binnen de vijf regio's zijn populaties van de Noordse woelmuis aanwezig in een netwerk van kleinere en grotere leefgebieden. Het duurzaam voortbestaan van de kleine populaties is afhankelijk van de uitwisseling van dieren tussen de populaties. Bij afstanden van 1 tot 3 km tussen leefgebieden is uitwisseling mogelijk en is sprake van een netwerkpopulatie. Hoe groter een leefgebied, des te groter de kans op voldoende oppervlak geschikt biotoop. Gebieden met een omvang van minimaal 7,5 hectare aan geschikte biotopen lijken een duurzame populatie van de soort te kunnen herbergen.

De grootste bedreiging wordt gevormd door de stabilisering van het waterpeil. Waarschijnlijk kwam de Noordse woelmuis vroeger veel meer voor, omdat het waterpeil over grote delen van Nederland meer fluctuaties kende. In de laagveenlandschappen was destijds sprake van hoge waterstanden in de winter en lagere in de zomer. In het Deltagebied overheersten sterk fluctuerende waterstanden in samenhang met de invloed van de getijden. Naast stabilisatie van het waterpeil verdraagt de Noordse woelmuis beweiding slecht.

Voedsel: Net als de meeste andere woelmuizen is de Noordse woelmuis een vegetariër. Noordse woelmuizen eten groene delen van riet, biezen, zeggen en andere planten, maar ook wortels, zaden en schors. Voor de winter leggen ze voedselvoorraden aan.

4. Huidig voorkomen

De vindplaatsen van de Noordse woelmuis zijn beperkt tot Texel en Laag-Nederland, waar het dier leeft in afgesloten zeearmen, het zeekleigebied en het laagveengebied. Er worden vijf regio's onderscheiden waarbinnen de Noordse woelmuis voorkomt: Friesland, Texel, Noord-Holland Midden (ten noorden van het Noordzeekanaal), veenweidegebied Holland-Utrecht en het Deltagebied.

Verspreidingskaart Noordse woelmuis

5. Beoordeling landelijke staat van instandhouding

Trends in Nederland: Voor heel Nederland is een achteruitgang van de Noordse woelmuis in de periode 1989-1996 t.o.v. de periode 1946-1969 op basis van de verspreiding in 5x5 km-hokken vastgesteld van 24%. Waarschijnlijk zou een fjnscaligere vergelijking van beide periodes op het niveau van 1x1 km-hokken een grotere landelijke achteruitgang aantonen. Voor het noordelijk Deltagebied is de achteruitgang op km-hokniveau vastgesteld op 30%, terwijl op basis van 5x5 km-hokken de achteruitgang daar 14% bedraagt. De achteruitgang is in de regio's 'veenweidegebied Holland-Utrecht' en 'Friesland-Overijssel' het grootst met een afname van 60% (1x1 km-hokken) resp. 44% (5x5 km-hokken). In de jaren zeventig verdween de Noordse woelmuis uit Overijssel; de laatste populatie in die provincie bevond zich op een eiland in de Beulakerwiede.

Uitbreidingen waren de vestigingen van de Noordse woelmuis op eilanden in afgesloten zeearmen, zoals op de Hompelvoet en de Stampersplaat in de Grevelingen en op eilandjes in het Volkerak-Zoommeer.

Recente ontwikkelingen: Over de periode 1994-2007 lijkt de situatie voor de Noordse woelmuispopulatie stabiel, behalve in het Deltagebied, waar de soort verdween van Noord-Beveland en de aantallen op Schouwen en Tiengemeten en op eilanden in de Grevelingen en het Veerse Meer afgenomen zijn. In de Grevelingen en het Veerse Mee is dat een gevolg van verruiging en op Tiengemeten van vestiging van de Veldmuis.

Beoordelingsaspect natuurlijk verspreidingsgebied: matig ongunstig
Het actuele verspreidingsgebied omvat 92 10x10 km-hokken. Dit is wel minder dan gunstige referentie, maar niet meer dan 10% kleiner. Door de Inhaalslag Verspreidingsonderzoek van de Gegevensautoriteit Natuur is de kennis over de verspreiding op het niveau van 10x10 km-hokken de laatste jaren sterk verbeterd. Voor dit aspect is de situatie minder ongunstig dan het in 2004 leek.

Beoordelingsaspect populatie: onbekend
De trend in dichtheden is voor de Noordse woelmuis niet goed te geven. Daarom wordt het aantal 1x1 km-hokken als maat voor de populatie gebruikt. Ook daarover is echter niet voldoende bekend, in tegenstelling tot de opvatting in 2004.

Beoordelingsaspect leefgebied: zeer ongunstig
Het leefgebied is in het verleden vrijwel overal verslechterd door waterregulering en afdamming van zeearmen. In de laatste jaren neemt in het Deltagebied het leefgebied enerzijds lokaal toe door natuurontwikkeling, maar anderzijds ook weer af door verruiging. In Noord-Holland Midden en Texel is de situatie stabiel gunstig, maar in de andere twee deelgebieden (Friesland en veenweidegebied Holland-Utrecht) is de situatie zeer ongunstig.

Beoordelingsaspect toekomstperspectief: matig ongunstig
Alleen in Noord-Holland Midden is het perspectief gunstig. Op Texel dreigt de Noordse woelmuis het in de toekomst moeilijk te krijgen doordat hier recent de Aardmuis is opgedoken. Uit de resultaten van de Inhaalslag Verspreidingsonderzoek is echter gebleken dat op het niveau van Nederland de levensvatbaarheid niet in gevaar is.

Landelijke instandhoudingsdoelstelling:
Uitbreiding verspreiding, omvang en verbetering kwaliteit leefgebied ten behoeve van uitbreiding populatie.

Streefbeeld bij de landelijke instandhoudingsdoelstelling:

- **natuurlijk verspreidingsgebied:** 100 10x10 km-hokken

- **populatie:** 880 1x1 km-hokken

Voor een gunstige staat van instandhouding dient de Noordse woelmuis in alle vijf deelgebieden waar het dier voorkomt duurzame populaties te hebben. Dit betekent dat de belangrijkste leefgebieden binnen een deelgebied voldoende aan geschikte biotopen herbergen en onderling verbonden zijn.

Oordeel: zeer ongunstig

Staat van instandhouding			
Aspect	1994	2004	2007
Verspreiding	zeer ongunstig	zeer ongunstig	matig ongunstig
Populatie	zeer ongunstig	zeer ongunstig	?
Leefgebied	zeer ongunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig
Toekomst-perspectief	zeer ongunstig	zeer ongunstig	matig ongunstig
Beoordeling Svl	zeer ongunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig

6. Bronnen

- Apeldoorn, R.C. van, 1999. *Microtus oeconomus* (Pallas, 1776). In: Mitchell-Jones, A.J. et al. (red.) Atlas of European Mammals: 244-245. Poyser, Londen.
- Dekker, D.L. & R.M. Koelman, 2007. Inhaalslag Verspreidingsonderzoek Nederlandse Zoogdieren, VONZ 2006. Dl. 2 De noordse woelmuis. VZZ rapport 1007-019. Zoogdierverseniging VZZ, Arnhem.
- La Haye, M. & J.M. Drees, 2004. Beschermingsplan Noordse woelmuis. Rapport EC-LNV nr. 270. Ministerie van LNV.
- Zoogdierverseniging VZZ, 2007. Basisrapport voor de Rode Lijst Zoogdieren volgens Nederlandse en IUCN-criteria. Tweede herziene druk. VZZ-rapport 2006.027. Zoogdierverseniging VZZ, Arnhem.